

Obr. 1 Hektický provoz na Londýnském mostě okolo roku 1900 (foto J. L. Stoddard, Wikimedia Commons) / Fig. 1 Busy traffic on London Bridge around 1900 (photo J. L. Stoddard, Wikimedia Commons)

Odvrácená tvář otce egyptské archeologie William Matthew Flinders Petrie a eugenická věda

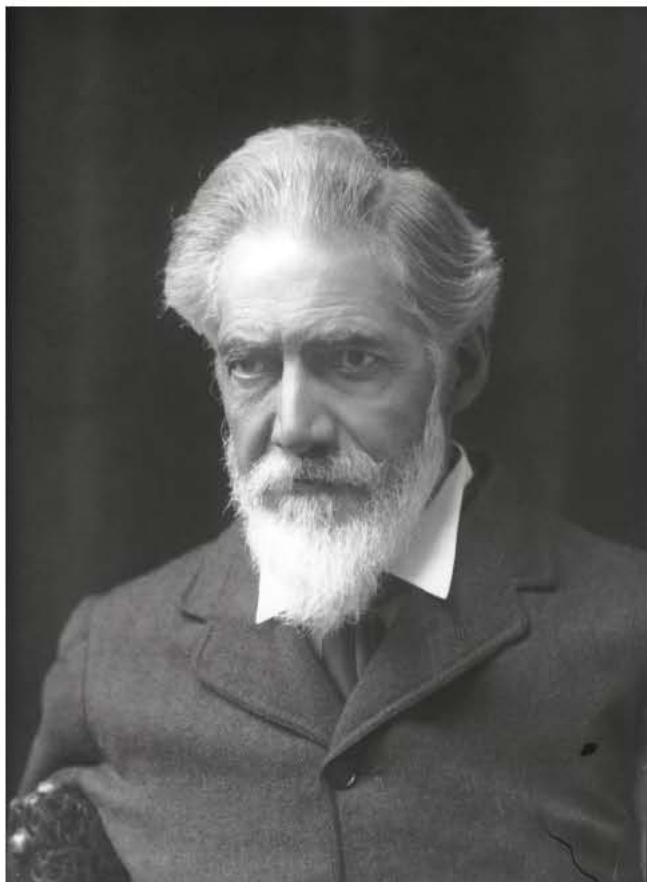
Kamila Tomášková

Kontextualizace dějin egyptologie se stále častěji stává předmětem odborného zájmu. Umožňuje nám sledovat, jak dobový kontext a tehdejší ideologie ovlivňovaly jednotlivé odborníky a celkové zaměření egyptologického bádání. Jednou z osobností, která se stala předmětem tohoto zkoumání, je také William Matthew Flinders Petrie (1853–1942; obr. 2).

Petrieho, často označovaného za otce egyptské archeologie, není třeba podrobněji představovat. Byl jedním z prvních archeologů, kteří při své práci intenzivně uplatňovali matematické a přírodovědné metody.¹ Díky nim se proslavil na svou dobu velmi progresivní archeologickou metodologií a rovněž velice pečlivým vedením vykopávek a jejich následnou podrobnou publikací. Jeho systematickosti byla skutečně výjimečná a stala se vzorem pro mnoho dalších egyptologů. Pracoval na více než šedesáti lokalitách v Egyptě i Palestině – z těch nejvýznamnějších egyptských šlo například o Tanidu, Naukratidu, Fajjúm, Tell el-Amarnu, Memfidu, Nakádu nebo Abydos. Během času stráveného doma v Anglii publikoval své výzkumy, vystavoval nálezy

a přednášel. V roce 1892 se pak stal vůbec prvním profesorem egyptologie v Anglii.

Petrieho činnost, která se přímo nevztahovala k archeologickým výzkumům, byla až doposud známa mnohem méně. Zvláště jeho blízká spolupráce s předními představiteli eugenického hnutí bývá často opomíjena,² přestože principy a názory tohoto proudu přijal za své již na samotném začátku své kariéry (např. Sheppard 2010; Challis 2013), a připojil se tak k těm, kteří prosazovali využití Darwinových evolučních principů k vylepšení lidské rasy. Tyto názory a rasově orientovaná přesvědčení poskytují velmi zajímavou perspektivu, s níž je možné nahlížet na Petrieho život a dílo.

Obr. 2 William Matthew Flinders Petrie v roce 1917 (foto W. Stoneman, © National Portrait Gallery London, Academic Licence) /
Fig. 2 Sir William Matthew Flinders Petrie in 1917 (photo W. Stoneman, © National Portrait Gallery London, Academic Licence)

Počátky eugenického hnutí v Anglii a jejich historický kontext

Vydání Darwinova *On the Origin of Species* (1859) způsobilo, že si veřejnost začala klást některé velmi nepřijemné otázky (ze kterých vzešel tzv. sociální darwinismus), zda charitativní a jakákoliv jiná činnost prospěšná širší veřejnosti pouze neoslabuje lidský druh a nebrání jeho dalšímu vývoji tím, že pomáhá slabším jedincům přežít a mít potomky (Paul – Moore 2010: 28).

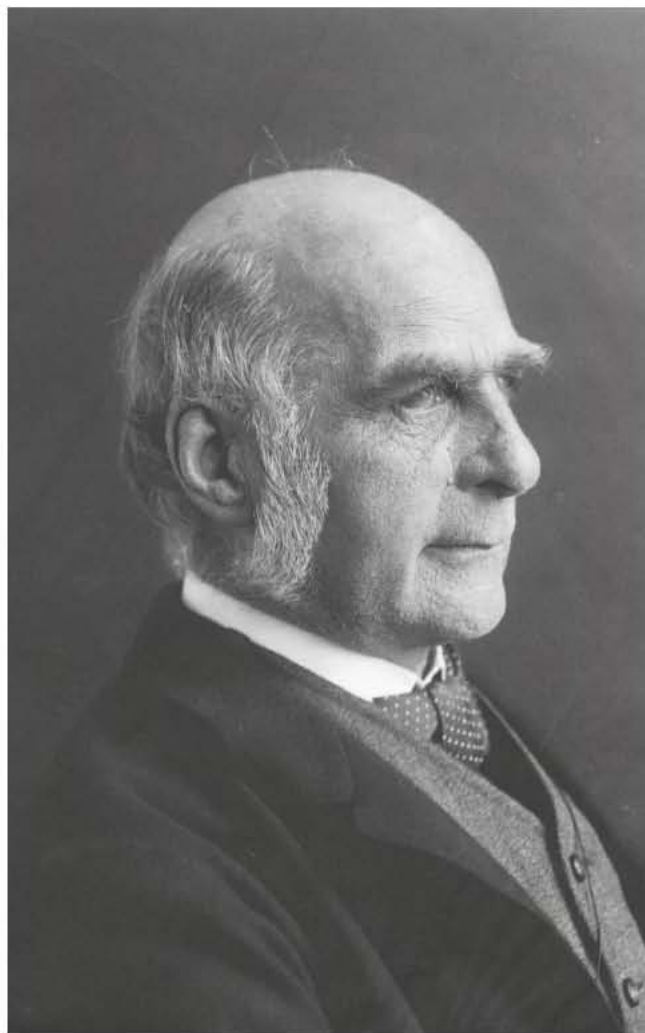
S přelomem století se navíc mezi anglickými středními a vyššími vrstvami začaly stále více šířit obavy z degenerace anglického národa kvůli stále rostoucímu počtu (nejenom) městské chudiny, tedy těch, kteří byli mnohými považováni za ty nejhorší zástupce lidské rasy (Paul – Moore 2010: 37–38; Challis 2013: 191–192). Tyto obavy ještě zvýšily anglické porážky v búrské válce a množství rekrutů, kteří byli shledáni nezpůsobilými, což vyvolalo pochybnosti o tom, zda úpadek anglického národa neznemožní pokračování jeho imperiální politiky (Paul – Moore 2010: 37–38; Wooldridge 2006: 20–22). Není proto divu, že jakékoli návrhy na řešení této „situace“ byly nadšeně přijaty širokou veřejností a mnoha předními badateli.

Jedním z takovýchto řešení byla i eugenická věda. Zastánci eugeniky se pokoušeli aplikovat Darwinovy principy evoluce a přirozeného výběru na lidskou společnost,

avšak na rozdíl od Darwina,³ který pouze popisoval jevy v přírodě, vytvářeli návody a doporučení pro soudobou společnost. Proto je možné eugeniku označit také za politické hnutí (Levine – Bashford 2010: 5).

Zakladatel tohoto vědního oboru Francis Galton (1822–1911; obr. 3)⁴ a mnoho jeho následovníků bylo přesvědčeno, že schopnosti lidské populace jsou výhradně vrozené, a že tedy výchovou ani jinými vlivy nelze dosáhnout zlepšení schopností dědičně znevýhodněných jedinců. Proto si kladli za cíl selektivně snížit počet těch nejméně schopných a nejchudších jedinců ve společnosti (tzv. „negativní eugenika“) a zároveň co nejvíce zvýšit počet těch nejschopnějších (tzv. „pozitivní eugenika“). Za tímto účelem doporučovali kontrolovat reprodukci nejnižších vrstev společnosti. Je zřejmé, že zcela ignorovali vliv životních podmínek a okolností na ty nejchudší (Paul – Moore 2010: 31–32, 35–36).

Tyto závěry byly podporovány také dobovými antropologickými, biologickými, sociologickými a statistickými studii. A byl to právě Petrie, kdo eugeniku podpořil také historickými a archeologickými podklady. Poskytl tím eugenické vědě historické odůvodnění, které jí do té doby chybělo (Sheppard 2010: 29).

Obr. 3 Francis Galton okolo roku 1890 (platinový tisk Eveleen Myers, née Tennant, © National Portrait Gallery London, Academic Licence) /
Fig. 3 Sir Francis Galton around 1890 (photo Eveleen Myers, née Tennant, © National Portrait Gallery London, Academic Licence)

Přátelství Petrieho a Galtona

Kontakt mezi oběma badateli je doložen již z roku 1880, kdy Petrie korespondenčně odpověděl na Galtonovu výzvu v časopise *Nature*, která si kladla za cíl najít a zdokumentovat talentované jedince v zemi (Drower 1995: 476–477). Na základě této komunikace považoval Galton Petrieho za „jeden z nejpozoruhodnějších případů přesné schopnosti vizualizace, jakou si je jen možné představit“ (Galton 1883: 66).

Vě stejném roce Petrie také poprvé odcestoval do Egypta se záměrem ověřit výsledky měření Velké pyramidy v Gíze provedené rodinným přítelem Piazzim Smythem. Smyth z rozměrů Chufuovy pyramidy a jejich propojení s Bibli vyvodil některé přehnané, až „pyramidologické“ závěry, které chtěl Petrie podpořit vlastním měřením. Nakonec však jeho výsledky většinu Smythových tvrzení naopak vyvrátily. Petrieho závěry se dostaly do rukou Galtonovi, kterého pečlivost a systematická provedení měření nadchly do té míry, že doporučil Královské společnosti (Royal Society), aby publikaci Petrieho výsledků financovala (Drower 1995: 68).

Osobně se tyto dva badatelé poprvé setkali v roce 1883 a zdá se, že i poté zůstali v kontaktu.⁵ Jejich následná spolupráce vyústila v dlouhodobé blízké přátelství. Galton dokonce Petrieho v Egyptě několikrát navštívil a evidentně s ním sdílel své úvahy o možných vylepšeních lidské rasy (Sheppard 2010: 17–18).

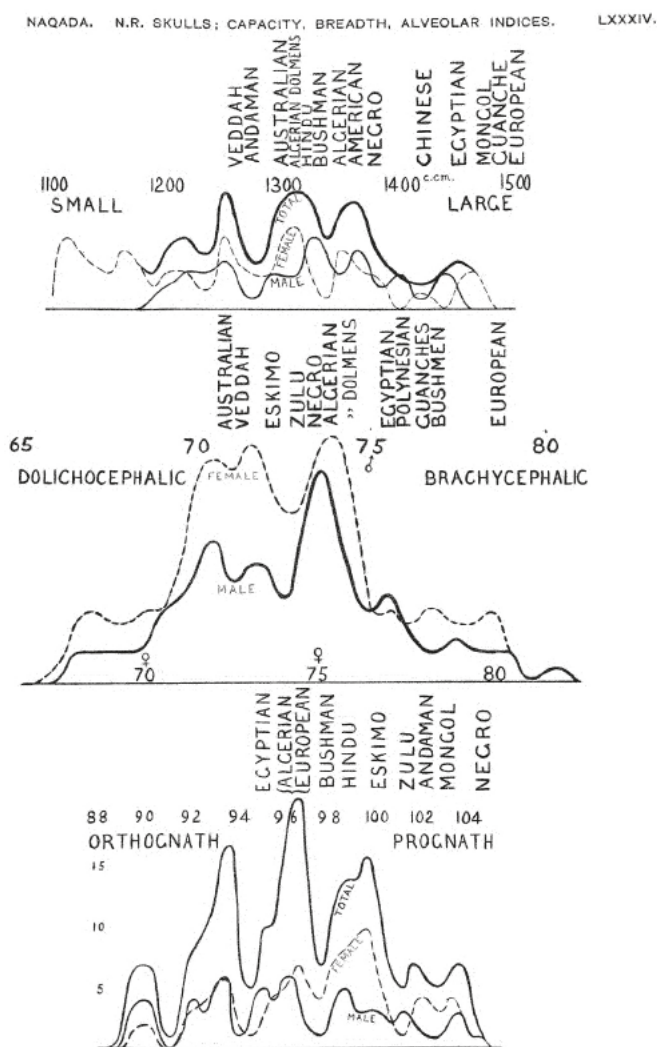
V Petrieho výzkumech a publikacích je možné vysledovat dvě zásadní témata, jež byla nepochybně Galtonem přímo ovlivněna. Jedná se o koncept rasové hierarchie, na který se Petrie odkazuje v mnoha svých archeologických publikacích a jež často sehrál významnou úlohu v jeho interpretaci archeologických nálezů a historických událostí, a o Petrieho podporu eugenické vědy a její snahy o vylepšování lidské rasy.

Koncept rasové hierarchie

Jedním z důležitých předpokladů eugeniky byla domněnka, že psychické vlastnosti je možné rozpoznat a změřit na základě fyzických charakteristik, zejména rozměrů a specifických rysů hlavy. Mnozí badatelé na přelomu 19. a 20. století proto sbírali lebky a pokoušeli se na jejich základě určit psychické charakteristiky a rasové zařazení jednotlivců a celých národů a porovnávat vyspělost jednotlivých ras.⁶ Tomuto bádání se věnoval také Petrie, a to na základě podnětu Francise Galtona.

Galton prosazoval provádění těchto měření pro potřeby eugeniky, a aby kromě dobových dat získal také data historická, podpořil financování Petrieho výpravy do Egypta v letech 1886–1887 (Silberman 1999: 72–73).⁷ Tato výprava měla za cíl studovat a dokumentovat staroegyptská vyobrazení ras. Výsledkem výpravy byla publikace *Racial photographs from the Egyptian monuments* (Petrie 1887) a je pravděpodobné, že právě do této doby je možné datovat počátek Petrieho zájmu o rasy a jejich vliv na dějiny lidstva.

Během svých následných prací v Egyptě odesílal velké množství nalezených kosterních pozůstatků do Galtonovy a Pearsonovy biometrické laboratoře. Tak se do rukou

Obr. 4 Lebky tzv. nové rasy: kapacita, šířka, alveolární výběžky (Petrie – Quibell 1896: Pl. LXXXIV) / Fig. 4 New Race skulls: capacity, breadth, alveolar indices (Petrie – Quibell 1896: Pl. LXXXIV)

eugenických vědců dostaly tisíce lebek a kostí, a dokonce i zcela zachovaných koster z egyptských lokalit – např. z Nakády, Gízy, Rify nebo Badarí.⁸ Petrie se do eugenického studia těchto pozůstatků aktivně zapojoval statistickými analýzami i vlastními měřeními (obr. 4), k nimž používal kranimetr⁹ patrně darovaný samotným Galtonem (Challis 2015: 37). Často na toto téma korespondoval s Karlem Pearsonem (1857–1936), který se kromě eugeniky věnoval zejména matematice a statistice (Sheppard 2010: 23–24).

Z Petrieho textů jasně vyplývá jeho přesvědčení o hierarchickém rozdělení a typizaci ras, které zakládal na svých fyziognomických pozorováních a měřeních: „široký nos je znakem podřadných ras, zatímco nos úzký je příznačný pro inteligentnější rasy“ (Petrie 1902: 84). Tento názor se odrážel také v jeho interpretaci archeologických nálezů (Silberman 1999: 73). Většinu změn, které se v minulosti lidstva odehrály, totiž vysvětloval (i)migrací nových národů či ras, jejich vzájemnými konflikty, křížením a postupnou degenerací. Sám Petrie dokonce prohlásil, že „[v]ystopovat tyto rysy v minulosti je jedním z nejdůležitějších výsledků, kterých se badatelé snaží dosáhnout“ (Petrie 1906: 1).

Obr. 5 Lebky tzv. nové rasy (Petrie – Quibell 1896: Pl. VI) / Fig. 5 New Race Skulls (Petrie – Quibell 1896: Pl. VI)

Není proto překvapivé, že historii Egypta viděl jako střídání dominantních ras na jednom území – od paleolitických „křováků“ a predynastických Berberů přes tzv. dynastickou rasu, Súdánce, Hyksósy a Libyjce až po Řeky, Římany a Araby (Petrie 1906: 4–16).

Když tedy během svých vykopávek pohřebišť v Nakádě objevil do té doby nepoznanou hmotnou kulturu s velmi odlišnými typy keramiky, bylo pro něj přirozené si její přítomnost mylně vysvětlit jako doklad tzv. nové rasy (obr. 5), která přišla do Egypta a přemohla místní populaci (Petrie – Quibell 1896: 59–64). Stejně tak ve dvacátých letech, kdy se zajímal o vykopávky v Badári, znovu chybně vyložil tamní nálezy jako důkaz o příchodu nové, původem evropské rasy do Egypta (Petrie 1925: 129–130).

Postupně také dospěl k názoru, že právě míšení vyspělých ras stojí za vznikem a pozitivním vývojem civilizací

(Petrie 1911: 128–131). Proto měl například kladný přístup k imigrantům židovského i nežidovského původu přicházejícím do Anglie v první polovině 20. století z Německa, čímž se významně lišil od mnoha svých současníků (Challis 2013: 41). Je ovšem nutné poznamenat, že tento přístup se týkal pouze přistěhovalců, kteří patřili k rasám považovaným Petriem za vyspělé. Míšení ostatních ras nedoporučoval, protože výsledkem bylo podle něj pouze předání špatných vlastností každé rasy na potomky (Petrie 1906: 4). V tomto duchu také nahlížel na ty nejhudší imigranty z Polska a západního Ruska a označil je za „nejnižší a nejupadlejší masu evropského lidu“ (Petrie 1907: 9).

Zdá se, že Petrieho zájem o kranio-metrická měření a rasovou klasifikaci přetrvával až do konce jeho života. Dva roky před svou smrtí se totiž rozhodl poskytnout svou hlavu na zkoumání a měření jako příklad „typicky britské lebky“

Obr. 6 Indický kontingent v procesí u příležitosti diamantového výročí královny Viktorie z roku 1897 (foto London Stereoscopic & Photographic Company, © National Portrait Gallery London, Academic Licence) / Fig. 6 Queen Victoria's Diamond Jubilee Procession – The Colonial Contingent, 1897 (photo London Stereoscopic & Photographic Company, © National Portrait Gallery London, Academic Licence)

a doufal, že také jeho mozek se podaří uchovat pro podrobnější zkoumání (Drower 1995: 424; Silberman 1999).

Bylo by jistě velmi jednoduché Petrieho odsoudit za dnes překonané názory a přesvědčení. Je ovšem nutné zdůraznit, že většina jeho současníků zastávala velmi podobné a v mnoha případech ještě radikálnější názory než samotný Petrie. Jako příklad egyptologa, v jehož díle je také možné identifikovat mnohá rasistická a imperialistická témata, uveďme Jamese H. Breasteda (1865–1935). Breasted zdůrazňoval, že původ evropské civilizace je možné hledat ve starém Egyptě, a stejně jako Petrie spojoval civilizační úroveň a prosperitu s rasovým typem obyvatelstva. Také argumentoval ve prospěch práva vyspělých civilizací expandovat na úkor těch méně vyspělých společností (Ambridge 2012: 21–31).

Nabízí se otázka, proč to byla právě rasa, která se v tomto období dostala do popředí vědeckého zájmu egyptologie. Za jedno z možných vysvětlení bývá považován fakt, že rasistická ideologie poskytovala ospravedlnění dobové imperiální politice (obr. 6). Tzv. „vědecký rasismus“ získal na popularitě právě v době, kdy původní obyvatelé kolonií začali proti britské koloniální nadvládě organizovat ozbrojená povstání, která byla krvavě potlačována. Toto násilí na původním obyvatelstvu bylo nutné odůvodnit a prostředkem se stal právě „vědecký rasismus“ (Virdee 2014: 57–58). Rovněž výsledky egyptologického bádání byly často využívány jako doklad toho, že „vyspělá bílá rasa“ má právo, ba dokonce povinnost vládnout podřadným rasám, tak jak se to podařilo Egyptu v dobách jeho největší slávy.¹⁰ Byla to ostatně britská imperiální politika, které britská egyptologie vděčila za svou tehdejší podobu.

Obr. 7 Chudina (foto J. Thomson 1877, © Victoria & Albert Picture Library) / Fig. 7 The "Crawlers" (photo J. Thomson, 1877, © Victoria & Albert Picture Library)

Eugenická vylepšení lidské rasy

V prvním desetiletí 20. století (obr. 1) se Galtonova eugenika dostává do širšího povědomí a je stále více akceptována a veřejně přijímána (Paul – Moore 2010: 37). Petrie se ve stejné době začíná angažovat také v politice a jeho politická činnost je rovněž hluboce ovlivněna jeho eugenickým přesvědčením.

Po vzoru Galtona byl Petrie odpůrcem sociálních reforem, které podporováním chudých a slabých měly přispívat pouze k další degeneraci anglického národa, a to právě v době, kdy se o sociálních reformách běžně debatovalo a některé z nich se i uváděly do praxe. Právě kvůli podpoře těchto svých názorů vstoupil do Protisocialistické ligy (Anti-Socialist League) a do pravicové strany Britská ústavní asociace (British Constitution Association), v níž se později dokonce stal prezidentem. Kromě snahy o prosazení některých eugenických myšlenek do praxe se v prvním a druhém desetiletí 20. století intenzivně věnoval také jejich propagaci, a dokonce podnikl přednáškové turné na toto téma (Sheppard 2010: 20–27).

Petrieho eugenické názory jsou nejjasněji vyjádřeny v publikaci *Janus in Modern Life* (Petrie 1907) určené široké veřejnosti. Text se na základě evolučních a eugenických principů a příkladů z minulosti (zejména starověkého Říma) zabývá důsledky soudobých tendencí v anglické společnosti a možným budoucím vývojem lidstva. Právě kvůli zaměření díla jak na budoucnost, tak na minulost se Petrie rozhodl použít jako symbol svého snažení Januse, boha dvou tváří, hledícího současně do minulosti i budoucnosti. Na základě svých pozorování a předpovědí doporučuje specifická opatření, která by se měla zavést, jiná naopak navrhuje zrušit.¹¹

V textu vystupuje proti sociálnímu zajištění pracujících i proti soudobým opatřením na podporu chudých, a to jak dětí, tak těch nejstarších (obr. 7). Jako příklad těchto názorů může sloužit jeho kritika iniciativ prosazujících kompenzaci za pracovní úrazy. Podle Petrieho totiž systém kompenzace odstraňuje přirozené tendence, které pomáhají ze společnosti vymýt ty méně schopné (Petrie 1907: 57).

V rámci stejného principu také velmi otevřeně kritizuje snahy o zlepšení péče o novorozené děti mezi chudými: „Pokud ten nedbalý, špinavý a zbytečný rod hrubého typu nechá svoje děti umřít, pouze to vyrovná jejich nárůst, díky kterému by jinak brzy početně převýšili lepší třídu populace“ (Petrie 1907: 85).

Typicky eugenickým opatřením, jež Petrie doporučoval, bylo segregovat nadané a slabé děti a v případě těch nejhorších od nich vyžadovat povinné hlášení pobytu a vysoké pokuty v případě, že by právě tito jedinci měli v dospělosti vlastní potomky (Petrie 1907: 87–88). Jako alternativní řešení navrhoval dobrovolnou sterilizaci žen. Ty ženy, které by se jinak musely pravidelně hlásit státu, by se tím osvobodily od této povinnosti. Sterilizace by jim dala „nejlepší naději na šťastný život v komunitě bez toho, co by pro takové lidi bylo opravdovým ‚břemenem‘“ (Petrie 1907: 89). Petrie zmiňuje také nucenou sterilizaci propagovanou dr. Robertem Reidem Rentoulem (Petrie 1907: 87; Rentoul 1906).¹²

Obecně se Petrie snaží „přivést do praxe biblické přikázání dávat a přidávat každému, kdo má; a odejmout tomu,

kdo nemá. Nejvhodnějším začátkem této pokrokové cesty by bylo dávat státní dávku těm z nejlepšího rodu [...] a zdanit ty z rodu nejhoršího“ (Petrie 1907: 87).

Výše popsané závěry a doporučení, zejména ty, které se týkají nedobrovolné sterilizace žen a naprosté nepřítomnosti jakékoli solidarity k těm nejchudším, jsou z dnešního pohledu naprosto nepochopitelné.

V této souvislosti je však nutné zdůraznit, že eugenické principy a závěry byly ve své době tak přesvědčivé a rozšířené mezi odbornou i širokou veřejností, že eugenická doporučení a praktiky byly v některých zemích dokonce uzákoněny. Ani odstrašující příklad nacistického Německa neučil eugenickým snahám přítrž. O přetrvávajícím vlivu eugeniky svědčí například pokračující poválečné sterilizace žen, jež zejména ve Skandinávii probíhaly až do druhé poloviny sedmdesátých let (Tydén 2010: 371–372). Stejně tak v našich zemích pokračovala nedobrovolná sterilizace romských žen nejméně do roku 1989 (Doubek 2013: 63).

Přihlédneme-li tedy ke kontextu doby, v níž Petrie žil, jeho společenské návrhy a doporučení směřující k eugenickému vylepšení společnosti se stávají mnohem méně překvapivými, než by se na první pohled mohlo zdát.

Závěrem

Jak bylo na výše zmíněných příkladech ukázáno, Petrieho společensko-politická přesvědčení a rovněž mnohé archeologické závěry je nutné studovat pouze s přihlédnutím ke kontextu doby, v níž žil. Ten umožňuje alespoň částečně pochopit, co stojí za některými jeho radikálními názory. Je možné se dokonce domnívat, že to paradoxně byla právě některá v dnešní době tak těžko pochopitelná přesvědčení, která kladně ovlivnila Petrieho příspěvek egyptské archeologii.

Například Petrieho rasistické smýšlení,¹³ stojící za mnoha chybnými interpretacemi archeologických nálezů (např. výše zmíněné teorie o Nakádě a Badári), motivovalo také jeho záměr zrekonstruovat pohyb a osudy ras na území Egypta, jejich vzájemnou hierarchizaci a jejich vliv na tehdy známé historické události. Právě tato Petrieova snaha přispěla k probuzení jeho odborného zájmu o zdánlivě méně významné, a tedy i méně atraktivní keramické a kosterní nálezy. Změny v rasové skladbě obyvatelstva a lišící se úroveň vyspělosti jednotlivých ras se totiž snažil vysledovat na základě změn v charakteristikách objevených kosterních pozůstatků a keramiky. A právě zájem o vývoj a změny dochované keramiky pak vyústil ve vytvoření jeho slavné metody postupného datování (*sequence dating*).

Stejně tak Petrieova snaha využít znalosti historie k posouzení tehdejších společensko-politických tendencí, a odhadnout tak jejich dopad na budoucnost je ve své podstatě i z dnešního pohledu hodna respektu.¹⁴ Také tento záměr byl s největší pravděpodobností inspirován jeho nadšením pro eugeniku a spoluprací s nejvýznamnějšími představiteli tohoto vědního oboru. Právě proto jsou též mnohé výsledky, k nimž na základě tohoto snažení dospěl, v dnešní době naprosto neakceptovatelné. Jde zejména o eugenicky motivovaná doporučení ohledně segregace a (i nedobrovolné) sterilizace nevyhovujících jedinců, která by měla být pro dobro lidstva uvedena do praxe. Stejně tak je tomu i v případě Petrieových argumentů ve prospěch zrušení

jakýchkoli opatření na podporu těch nejchudších vrstev obyvatelstva a jeho doporučení ohledně upuštění od péče o děti pocházející z nejnižších vrstev.

Tato svá přesvědčení knižně publikoval a zároveň je osobně šířil během přednáškového turné po celé Anglii. Rovněž jeho vstup do politického dění v Anglii, zmíněný výše, je nutné chápat v kontextu Petrieova eugenického zájmu. Eugenice se tedy nevěnoval pouze teoreticky, ale také se aktivně snažil eugenická doporučení propagovat a podporovat jejich uvedení do praxe.

Je politováníhodné, že se Petrieovi v této souvislosti opravdu podařilo předpovědět (a možná i ovlivnit) budoucí historický vývoj, který v mnoha zemích znamenal uznání eugenických praktik jak zákony, tak širokou veřejností (Petrie 1907).

Jak již bylo zmíněno v úvodu, historická kontextualizace umožňuje lépe porozumět některým zdánlivě nepochopitelným motivacím a jednáním a přináší mnohem realističtější a autentičtější pohled na historii egyptologie. Avšak nastavuje také zrcadlo přítomnosti, protože vyvolává otázky, do jaké míry jsme my sami ovlivněni dobovým kontextem a ideologiemi a zda je vůbec možné tento vliv v našich úvahách identifikovat a zmírnit. Je totiž zřejmé, že ani tak významnému a schopnému badateli, jakým byl Petrie, se to nepodařilo.

Poznámky:

- ¹ Právě na základě statistické analýzy dat ze svých vykopávek dospěl k vytvoření nového systému datování nálezů – k tzv. postupnému datování (*sequence dating*). Podrobnější rozbor Petrieových metod viz např. Gertzen – Grötschel (2012).
- ² Například Margaret Drowerová v Petrieově životopise sice Francise Galtona několikrát zmiňuje, avšak označuje jej za genetika a blíže se jeho vlivem na Petrieova zabývá pouze v souvislosti s knihou *Janus in Modern Life* (Drower 1995: 302–304).
- ³ Darwin s eugenickými teoriemi víceméně souhlasil, dokonce Galtonovi v reakci na přečtení jeho knihy *Hereditary Genius* (1869) napsal velmi pochvalný dopis (Darwin 1903: 41).
- ⁴ Francis Galton byl shodou okolností bratranec samotného Charlese Darwina.
- ⁵ Silberman (1999: 72) naznačuje, že během let 1880–1883 Petrie ztratil svá „pyramidologická“ přesvědčení a důvěru ve Smythovo tvrzení a nahradil je nově získaným nadšením pro eugenickou vědu a důvěrou v Galtona.
- ⁶ Dokonce i koloniální úředníci a guvernéri byli v rámci této iniciativy požádáni o zajištění fotografických portrétů zachycujících rasové charakteristiky původního obyvatelstva (Challis 2013: 50, 85–86).
- ⁷ V tomto období Petrie rezignoval na své členství ve Fondu pro výzkum Egypta (Egypt Exploration Fund) a zároveň se také dostal do konfliktu s představiteli Britského muzea, takže pro něj nebylo lehké získat prostředky na další výzkumy v Egyptě (Drower 1995: 102–106).
- ⁸ Laboratoř si od Petrieova postupně vyžádala takové množství kosterních pozůstatků, že po roce 1895 již nebylo kde je skladovat a laboratoř musela být rozšířena (Sheppard 2010: 23–24).
- ⁹ Kraniometr byl pomůcka na měření lebky používaná zejména v 19. a v první polovině 20. století.
- ¹⁰ Tomu také odpovídá Petrieova představa ideálního budoucího uspořádání. Předpokládal totiž, že obyvatelé oblastí s teplejším klimatem jsou méně aktivní a iniciativní než obyvatelé žijící v mírném podnebním pásmu, a měli by proto být vždy podřízeni zemím mírnějšího klimatu (Petrie 1907: 103).

- ¹¹ Petrie v textu mezi jinými kritizuje komunismus, odbory, daně z příjmů, extravagantní způsob života, snahy o jakoukoli uniformitu společnosti, školství a mnoho jiných aspektů či tendencí anglické společnosti, které podle něj brání anglickému národu se rozvinout a pouze podporují jeho stagnaci a degeneraci. Uvědomuje si však, že k jím navrhovaným změnám nemůže dojít žádnými náhlými reformami, či dokonce revolucí, protože „násilná a rychlá změna systému vede k horším zlům, než jsou ta, která se snaží měnit“ (Petrie 1907: 41).
- ¹² Někteří badatelé se domnívají, že Rentoul zastával také tzv. eugenickou eutanazii, tedy odepření léčby nezpůsobitelným pacientům či jejich aktivní zabíjení (Levine – Bashford 2010: 9).
- ¹³ Zájem o rasy a jejich hierarchizaci byl typický pro výše zmíněný „vědecký rasismus“.
- ¹⁴ Jak sám napsal: „Pouze pokud spojíme naši znalost minulosti s perspektivou budoucnosti, bude možné se vyvarovat nadcházejícího zla“ (Petrie 1907: vii).

Literatura:

- Ambridge, Lindsay J.
2012 „Imperialism and Racial Geography in James Henry Breasted's *Ancient Times, a History of the Early World*“, *Journal of Egyptian History* 5, s. 12–33.
- Darwin, Francis (ed.)
1903 *More Letters of Charles Darwin. Vol. II*, London: John Murray.
- Darwin, Charles
1859 *On the Origin of Species*, London: John Murray.
- Doubek, Pavel
2013 *Nucená sterilizace pohledem ústavního práva a základních lidských práv*, Brno: Masarykova univerzita (nepublikovaná diplomová práce).
- Drower, Margaret S.
1995 *Flinders Petrie: A Life in Archaeology*, Madison: The University of Wisconsin Press.
- Galton, Francis
1869 *Hereditary Genius*, London: Macmillan.
- 1883 *Inquiries into Human Faculty and its Development*, London: Macmillan.
- Gertzen, Thomas L. – Grötschel, Martin
2012 „Flinders Petrie. The Travelling Salesman Problem, and the Beginning of Mathematical Modeling in Archaeology“, *Documenta Mathematica, Extra Volume ISMP*, s. 199–210.
- Challis, Debbie
2013 *The Archeology of Race. The Eugenic Ideas of Francis Galton and Flinders Petrie*, New York – London: Bloomsbury Academic.
- 2015 „The Petrie Museum of 'Race' Archeology?“, *Think Pieces: A Journal of the Joint Faculty Institute of Graduate Studies, University College London* 1/0, s. 34–44.
- Levine, Philippa – Bashford, Alison
2010 „Introduction: Eugenics and the Modern World“, in: Bashford, Alison – Levine, Philippa (eds.). *The Oxford Handbook of the History of Eugenics*, New York: Oxford University Press, s. 3–24.
- Paul, Diane B. – Moore, James
2010 „The Darwinian Context: Evolution and Inheritance“, in: Bashford, Alison – Levine, Philippa (eds.). *The Oxford Handbook of the History of Eugenics*, New York: Oxford University Press, s. 27–42.
- Petrie, William Matthew Flinders
1887 *Racial photographs from the Egyptian monuments*, London: British Association for the Advancement of Science.
- 1902 „The Use of Diagrams“, *Man* 2, s. 81–85.
- 1906 *Migrations (The Huxley Lecture for 1906)*, London: Anthropological Institute of Great Britain and Ireland.
- 1907 *Janus in Modern Life*, London: Archibald Constable & Co. Ltd.

- 1911 *The Revolutions of Civilisation*, London – New York: Harper & Brothers.
- 1925 „Early Man in Egypt“, *Man* 25, s. 129–130.
- Petrie, W. M. Flinders – Quibell, J. E.
1896 *Naqada and Ballas*, London: B. Quaritch.
- Rentoul, Robert Reid
1906 *Race Culture; or, Race Suicide?*, London: Walter Scott Publishing.
- Sheppard, Kathleen L.
2010 „Flinders Petrie and Eugenics at UCL“, *Bulletin of the History of Archeology* 20/1, s. 16–29.
- Silberman, Neil Asher
1999 „Petrie's Head: Eugenics and Near Eastern Archeology“, in: Kehoe, A. B. – Emmerichs, M. B. (eds.). *Assembling the Past: Studies in the Professionalization of Archeology*, Albuquerque, N. M.: University of New Mexico Press, s. 69–79.
- Tydén, Mattias
2010 „The Scandinavian States: Reformed Eugenics Applied“, in: Bashford, Alison – Levine, Philippa (eds.). *The Oxford Handbook of the History of Eugenics*, New York: Oxford University Press, s. 363–373.
- Virdee, Satnam
2014 *Racism, Class and the Racialized Outsider*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Wooldridge, Adrian
2006 *Measuring the Mind. Education and psychology in England, c.1860–c.1990*, Cambridge: Cambridge University Press.

Abstract:

The Dark Side of the Father of Egyptian Archaeology William Matthew Flinders Petrie and Eugenic Science

The text aims to bring attention of the Czech readers to Petrie's contributions to the eugenics movement in Great Britain. It describes his close association with Francis Galton and his resulting pronounced views on eugenics and shows how Petrie's racist opinions and involvement in eugenics influenced his work as an archaeologist and historian.

An attempt is made to understand Petrie's views in the context of his times instead of condemning him for his appalling conclusions motivated by his racism and eugenics beliefs. The text offers a perspective which enables the readers to consider Petrie's thoughts in relation to the eugenic movement which was not only favoured by many of his contemporaries, but also had many supporters long after Petrie's death.

Any consideration of the influence of past ideologies and context on Petrie's thinking and research also brings forward an unanswerable question of how much each one of us is influenced by the ideologies and the context(s) prevalent in present times and culture.

William Matthew Flinders Petrie – Eugenics – Racism – Francis Galton – biometrics
William Matthew Flinders Petrie – eugenika – rasismus – Francis Galton – biometrika

Kamila Tomášková (kamilla.tomaskova@gmail.com)
nezávislá badatelka